

Képeslapok a 19. században

Gulyás Adrienn Dóra

*Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
1117 Budapest, Pázmány P. sétány 1/a
(gulyad@gmail.com)*

Összefoglaló

A képeslapküldés kiment a divatból. A mobiltelefon, SMS, e-mail gyorsabb és olcsóbb a lelassult és megdrágult postai szolgáltatásnál. A modern hírközlési lehetőségek konkurenciája csökkenti a képeslapok iránti keresletet, de nem szünteti meg. Hiszen ne feledjük: a festészet sem szűnt meg a fényképezés feltalálásával, a mozi és a színház sem halt meg a televízió megjelenésével és az újságok is túléltek az internet elterjedését.

Kulcsszavak: képeslap, 19. század

Summary

The postcard went out of fashion. The mobile phone, SMS and e-mail are faster and cheaper than the expensive and slow postal service. The competition of modern communication facilities reduces the demand for the cards, but does not end it. After all, remember: the art of painting did not cease with the invention of photography, cinema and the theater did not die with the emergence of television and newspapers can survive the spreading of the Internet.

Keywords: postcard, 19. century

Bevezetés

A levelezőlap nehezen kivívott diadala után a képes levelezőlap megszületése már sokkal könnyebben és gyorsabban történt. Persze az elsőség itt is vitatott, főleg amiatt, hogy mit tekintünk "kép"-nek. Vajon a lapra nyomtatott felségjel (címer, zászló) tekinthető-e annak? August Schwarz oldenburgi kereskedőt tartják a képeslap feltalálójának, aki 1870-ben egy német levelezőlap bal felső sarkára egy ágyú mögött álló tüzér képét nyomtatta. (Ekkor folyt a francia-porosz háború). Tehát a képes levelezőlap születési évének 1870-et tekinthetjük. Ezt fogadta el a Képzőművészeti Alap is, amikor az 1970-ben kiadott képes levelezőlapjaira rányomtatta: "100 ÉVES A KÉPESLEVELEZŐLAP".

A kezdetek

Hogy a képes levelezőlap "felmenői" a levél és a levelezőlap, aligha vitatható. De hogy ki és mikor "találta fel" a képeslapot, arról nagyon megoszlanak a vélemények.

Érdeemes pár szót szólni a közvetlen előd, a levelezőlap megszületéséről. Amikor 1865-ben a német postakongresszuson felmerült a boríték

nélküli, nyílt lapon történő levelezés gondolata, elemi volt a felháborodás. Még hogy üzenetünket valaki szabadon elolvashassa! Akkoriban a levelet, levelezést még meglehetősen körülfonta az a misztikum, hogy ez az urak fontos és bizalmas tevékenysége. A levelezőlap igénye mintegy az üzenetküldés demokratizálódását is jelentette.

1. ábra: Nyugati pályaudvar (Szigeti András gyűjteményéből)

Persze a praktikus szempontok is előtérbe kerültek. Kimutatták, hogy a levelek döntő része már csak egyszerű üdvözlés vagy jókívánságot tartalmaz (1. ábra), amiben államtitkok, de még magántitkok sem szerepelnek. Akkor miért a drága

levélpapír és boríték? Persze, akinek bizalmas közlendője van, használhatja továbbra is a levelet.

A hatásos érvelés és a közvélemény nyomására végül is sok országban indult meg a "levelezőlaposodás". Az első igazi levelezőlapnak az osztrák-magyar Correspondenz-Karte-t tekintjük, amelyet 1869. október 1-én bocsátottak ki, s Magyarországon 1869. november 1-étől "Levelezési lap" néven került forgalomba. Fontos, hogy díjszabása, szemben a levéllel, 5 krajcár helyett csak 2 krajcár volt.

Gyermekévek (1870-1890)

Nem szólnak most arról, hogyan fejlődött ezalatt a húsz év alatt a kis ágyús kép egyre nagyobb, élethűbb képekké. Mindenesetre az ebből a korból származó lapok igazi ritkaságnak számítanak. Ezért csak egy fontos eseményről teszünk említést: az 1878-ban tartott Postaügyi Világunió összejegyzetelen szabványosították a levelező- és képeslapok méretét 140x90 mm-ben. (A "Levelezési lap" pl. csak 122x85 mm-es volt.) Nemcsak a méretet, hanem a díjakat is egységesítették; a lapok díjszabását a levéldíjszabás felében határozták meg.

2. ábra: Francia képeslap az 1870-es évekből

A képeslap fénykora (1890-1913)

Míg az 1870-1890 közötti időszak elsősorban a levelezőlap ugrásszerű elterjedésének időszaka, az 1890-1914 közötti évek a képeslap térnyerését hozták. Érdekes, hogy bár már az 1885-ös Postaügyi Világkongresszus jóváhagyta, hogy a képeslapok hátoldalát megosszák a címzés és a közlendő szöveg között, az úgynevezett hosszúcímzéses lapok egészen 1904-1905-ig megmaradtak. Tehát 1905 előtt csak a lapok képes oldalán levő parányi szabad helyre (vagy ami még rosszabb, a képet összefirkálva) lehetett írni (3. ábra). A posta 20 éves vonakodásának oka valószínűleg az, hogy a hosszabb üzenetek íróit a drágább levél küldésére ösztökélje, még akkor is, ha az üzenet egyáltalán nem "titkos".

Erre az időszakra esik a képeslapgyűjtés nemes szokásának kialakulása. A hatalmas érdeklődés hatására a kiadók jobbnál jobb ötletekkel, humorral, nyomdatechnikai eljárásokkal állnak elő, s ez persze tovább fokozza az érdeklődés lavináját. Nagy siker az átvilágító képeslap, amely fény felé tartva egy másik képet tesz láthatóvá. (Például egy lap átszellemült arccal zongorázó hölgyet ábrázol, de a fény felé tartva láthatóvá válnak a szomszédok, amint fülüket befogva menekülnek el otthonról.)

3. ábra: Erzsébet körút (Szigeti András gyűjteményéből)

A képeslapok itthon

Magyarországon az 1890-es évek elején kezdődik a képeslapok elterjedése. Eleinte csak külföldi kiadók jelentetnek meg magyar lapokat, majd 1896-ban, a Millennium alkalmából egy 32 darabból álló magyar sorozat kerül piacra, amely történelmünk eseményeit, Budapest és néhány vidéki város jellegzetességeit mutatja be. Belföldre 2, külföldre 5 krajcár volt a tarifa. Ezen millenniumi lapok, különösen futott és 5 krajcáros példányai, megbecsült darabjai minden gyűjteménynek (4. ábra).

4. ábra: A millenniumi kiállítás épületei. A lapot 1897. június 9-én adták fel. (Szigeti András gyűjteményéből)

Források

Szigeti András képeslap- és kártyanaptár-gyűjtő (<http://szigetiandras.tar.hu/>)